

Воляннюк А. М.

*аспірант кафедри психології та педагогіки
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»***ФАКТОРНА МОДЕЛЬ ПРОАКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ****FACTOR MODEL OF PROACTIVITY OF FUTURE TECHNICAL SPECIALISTS**

Стаття присвячена висвітленню результатів емпіричного дослідження спрямованого на побудову та інтерпретацію факторної моделі проактивності майбутніх фахівців технічного профілю. Загальний обсяг вибірки, що була задіяна у даному дослідженні, складає 240 осіб. Емпіричне узагальнення сукупності змінних здійснювалося з використанням методу аналізу головних компонент та мінімізацією кількості змінних за рахунок максимізації дисперсії навантажень у факторах визначення кількості яких відбувалося із застосуванням критерію Кайзера. Наведено інформацію щодо шкал психодіагностичних методик котрі були задіяні у процедурі факторного аналізу. В результаті факторного аналізу проактивності майбутніх фахівців технічного профілю було визначено дев'ять факторів, що охоплюють 76,89% дисперсії. На підставі отриманого високого показника сумарної дисперсії зроблено висновок про факторизацію значної частини масиву даних. Перший фактор, що отримав назву «від прогнозу до вчинку», свідчить про наявність тісної взаємодії між показниками когнітивного і волевого компонентів проактивності майбутніх інженерів. Факторні навантаження шкал, що утворили другий фактор, уможливили його ідентифікацію як «інтернальний контроль». Враховуючи зміст факторних навантажень, третій фактор названо «діяльнісна рефлексія». Аналіз психологічних змінних, що увійшли до четвертого фактору, дозволив визначити його як фактор «ціннісного ставлення до себе». П'ятий фактор отримав назву «просоціальна спрямованість», а шостий – «динамічних уявлень про себе та їх самооцінка». Врахування змісту факторного навантаження сьомого фактору дозволяє його ідентифікувати як «проєктування майбутнього». Восьмий фактор отримав назву «відповідальне ставлення до інших», а дев'ятий – «відповідальне ставлення до діяльності». Обраний статистичний метод дав змогу побудувати емпіричну модель проактивності майбутніх інженерів та з'ясувати внутрішні умови, що обумовлюють її розвиток.

Ключові слова: проактивність, особистість, факторний аналіз, модель, майбутні фахівці технічного профілю.

The article is devoted to highlighting the results of an empirical study aimed at constructing and interpreting a factor model of proactivity of future technical specialists. The total sample size involved in this study is 240 people. Empirical generalization of the set of variables was carried out using the principal component analysis method and minimizing the number of variables by maximizing the variance of loadings in the factors, the number of which was determined using the Kaiser criterion. Information is provided on the scales of psychodiagnostic techniques that were involved in the factor analysis procedure. As a result of the factor analysis of the proactivity of future technical specialists, nine factors were identified, covering 76.89% of the variance. Based on the obtained high indicator of the total variance, a conclusion was made about the factorization of a significant part of the data set. The first factor, called «from forecast to action», indicates the presence of close interaction between the indicators of the cognitive and volitional components of proactivity of future engineers. The factor loadings of the scales that formed the second factor made it possible to identify it as «internal control». Considering the content of the factor loadings, the third factor was called «activity reflection». Analysis of the psychological variables included in the fourth factor allowed us to define it as a factor of «value attitude towards oneself». The fifth factor was called «prosocial orientation», and the sixth – «assessment of one's own self». Considering the content of the factor loading of the seventh factor allows it to be identified as «projecting the future». The eighth factor was called «responsible attitude towards others», and the ninth – «responsible attitude towards activity». The chosen statistical method made it possible to build an empirical model of the proactivity of future engineers and to clarify the internal conditions that determine its development.

Key words: proactivity, personality, factor analysis, model, future technical specialists.

Постановка проблеми. Для формування цілісних та адекватних уявлень про будь-яке психічне явище чи процес психологи вдаються до різних способів наукового пізнання. Одним із таких є побудова моделей, що здатні розширити можливості у процесі пізнання досліджуваного явища. Враховуючи складність та багатоаспектність феномену проактивності, подальший її розгляд сфокусуємо на верифікації розробленої теоретичної моделі, що була отримана у нещодавно проведеному дослідженні [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проактивності як стійкої особистісної риси-властивості або як поведінкового конструкту, що визначає вектор зусиль особистості скерованих

на зміну не лише ситуації але й на самозміну, присвячено чимало зарубіжних досліджень. Ґрунтовний аналіз наукових джерел засвідчив, що й дотепер у вітчизняній і зарубіжній психології дослідження проактивності здійснюються за відсутності єдиної теорії, відповідно, й єдиної моделі проактивності та методик її вимірювання [2].

Метою статті є побудова та інтерпретація факторної моделі проактивності майбутніх фахівців технічного профілю.

Для визначення рівнів сформованості структурних компонентів, що входять до складу проактивності було використано батарею психодіагностичних методик, а саме: для з'ясування особливостей

сформованості когнітивного компоненту у роботі використано методику діагностики проактивності (О. Єрзін та ін.). *Діагностичні шкали*: усвідомленість дій; прогнозування наслідків поведінки; автономія в ухваленні рішень; опитувальник вимірювання атиципайної спроможності (О. Агафонова та ін.) та методику вимірювання рівня рефлексивності А. Карпова. Для діагностики афективно-мотиваційного компонента застосовано опитувальник із вивчення суб'єктності О. Волкової, методику самооцінки особистості (С. Будассі), методику на оцінку мотивації досягнення (Дж. Мехрабін); для діагностики вольового компоненту – опитувальник рівня суб'єктного контролю (Є. Бажина, Є. Голинкіна, А. Еткінд), тест вольова організація особистості (А. Хохлов), коротка шкала самоконтролю (Т. Гордєєва та ін.).

Відібрані методики, на наш погляд, дозволяють утворити комплекс методичних засобів психодіагностики проактивності у якому кожна методика доповнює іншу http://psy.kpi.ua/wp-content/uploads/2017/09/Komplex_metodik_Proaktivnist_compressed.pdf.

Отримані емпіричні дані піддавалися статистичному аналізу з подальшою якісною інтерпретацією та змістовним узагальненням за допомогою методів математико-статистичної обробки даних із застосування комп'ютерного пакета статистичних програм SPSS (версія 25.0).

Дослідження проводилося на базі КПІ ім. Ігоря Сікорського. Загальний обсяг вибірки, що була задіяна у даному дослідженні, складає 240 осіб.

Виклад основного матеріалу. Факторно-аналітичний підхід ґрунтується на уявленні про комплексний характер досліджуваного явища, що виявляється, зокрема, у взаємозв'язках між окремими його ознаками. Вихідним емпіричним фактажем для факторизації даних стали психологічні змінні виміряні за допомогою психодіагностичного інструментарію підбраного для діагностики показників сформованості когнітивного, афективно-мотиваційного

та вольового компонентів проактивності. Фактично в ході вирішення даної задачі було здійснено мінімізацію вихідного масиву емпіричних даних до рівня більш компактної і зручної їх презентації з метою отримання достовірних психологічних узагальнень. Задля цього було використано метод факторного аналізу що спрямований на зменшення розмірності вихідного простору корелюючих між собою ознак. Перехід від множини вихідних змінних до меншої кількості нових змінних – головний результат факторного аналізу. Фактор при цьому інтерпретується як причина спільної мінливості кількох вихідних змінних. Метод факторного аналізу виконує функцію узагальнення на кількісному рівні, а його змістовлення є складним завданням, що вимагає глибокого розуміння використаних математичних абстракцій [6, с. 100].

Основними задачами факторного аналізу є формально-математична (статистична, що пов'язана з економним описанням отриманих даних) та науково-змістова (інтерпретаційна, що дозволяє підтвердити або спростувати гіпотези що стосуються природи досліджуваних явищ). Ці дві задачі тісно взаємопов'язані: для вирішення другої (науково-змістової) задачі необхідно насамперед вирішити першу – математичну. Під час аналізу матриці в якості граничного критерію було обрано факторну вагу 0,50. Чим тісніший зв'язок змінної з певним фактором, тим вище значення її факторного навантаження. Факторне навантаження дозволяє оцінити які змінні найбільше сприяють формуванню конкретного фактору, а які мають менший внесок у його структуру. Високі факторні навантаження дозволяють точніше визначити ключові характеристики досліджуваного явища [4, с.44].

Факторний аналіз методом головних компонент (Extraction Method: Principal Component Analysis) з наступним варімакс-обертанням (Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization) матриці психологічних змінних дозволив отримати однозначно інтер-

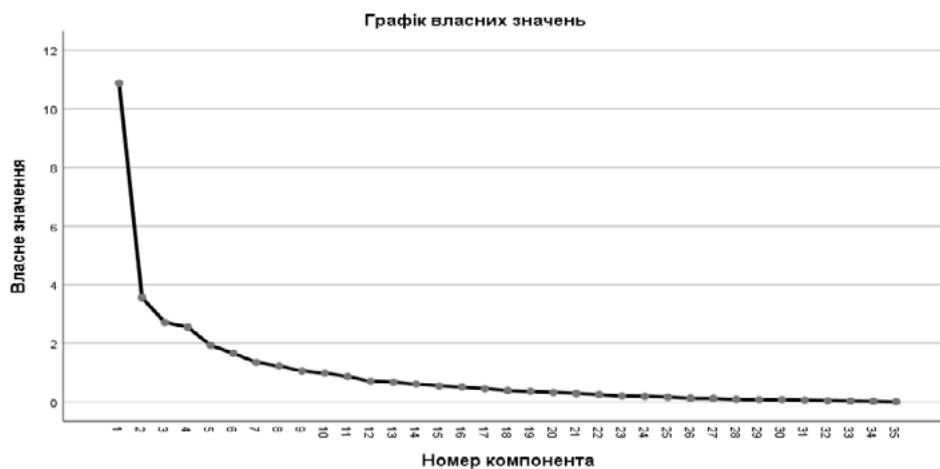

Рис. 1. Факторна конфігурація проактивності майбутніх фахівців технічного профілю

Примітки: Метод виокремлення чинників: метод головних компонент. Метод обертання: варімакс із нормалізацією Кайзера. а. Обертання зійшлося за 10 ітерацій.

претовані факторні моделі проактивності у майбутніх фахівців технічного профілю.

Графічним способом визначення кількості факторів є критерій кам'яного осипу. Виходячи із графіка кам'яного осипу, було виокремлено 9 факторів (рис. 1, табл. 1).

Факторне рішення з простою структурою і мінімальними втратами вихідної інформації (повнота факторизації 76,89 %, інформативність фактору 1 – 31,08%, фактору 2 – 10,17%, фактору 3 – 7,74%, фактору 4 – 7,28%, фактору 5 – 5,52%, фактору 6 – 4,73%, фактору 7 – 3,84%, фактору 8 – 3,48%, фактору 9 – 3,01%) дозволило перейти до аналізу і змістової інтерпретації факторів, що утворюють факторну модель проактивності майбутніх фахівців технічного профілю. Підсумок власного значення

кожного фактору дозволив встановити частину дисперсії, яка пояснюється даними факторами. Накопичений відсоток дисперсії 9-ти факторів розкриває наскільки повно вдалося описати сукупність даних з допомогою виділених факторів. На підставі отриманого високого показнику сумарної дисперсії зроблено висновок про факторизацію значної частини масиву даних (табл. 1).

Зауважимо, що відсоток загальної дисперсії для першого фактору є доволі високим 31,08%, що вказує на його значимість та високу кількість змінних які він в себе включає. Із результатів поданих у табл.1. видно, що до складу першого фактору увійшли показники когнітивного та вольового компонентів проактивності, а саме: «загальна антиципаційна спроможність» (0,874), «усвідомленість дій» (0,844),

Таблиця 1

Факторна модель проактивності майбутніх фахівців технічного профілю

Показники проактивності		Повернута матриця компонентів ^a								
		Компонент								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Когнітивний компонент	Усвідомленість дій	,844								
	Прогнозування наслідків поведінки	,844								
	Автономія в ухваленні рішень	,813								
	Ретроспективна рефлексія			,760						
	Рефлексія теперішньої діяльності			,814						
	Рефлексія майбутньої діяльності							,745		
	Рефлексія спілкування і взаємодії із іншими людьми			,568						
	Загальний рівень сформованості рефлексії			,881						
	Особистісно-ситуативна антиципація	,819								
	Просторова антиципація	,606								
	Часова антиципація	,578								
	Загальна антиципаційна спроможність	,874								
	Афективно-мотиваційний	Активність				,610				
Самосвідомість							,543			
Свобода вибору та відповідальність за нього					,731					
Усвідомлення власної унікальності					,645					
Розуміння та прийняття інших						,748				
Саморозвиток					,845					
Мотиваційна тенденція										
Самооцінка							,884			
Вольовий компонент	Ціннісно-сміслова організація особистості									
	Організація діяльності	,604								
	Рішучість	,627								
	Наполегливість	,654								
	Самоконтроль	,735								
	Самостійність	,648								
	Загальний показник вольової організації особистості	,760								
	Шкала самоконтролю	,718								
	Шкала загальної інтернальності		,545							
	Шкала інтернальності в галузі досягнень		,729							
	Шкала інтернальності в галузі невдач									
	Шкала інтернальності у сфері сімейних відносин					,753				
	Шкала інтернальності в галузі виробничих відносин									,697
	Шкала інтернальності в галузі міжособистісних відносин								,832	
	Шкала інтернальності у сфері здоров'я та хвороби		,812							

«прогнозування наслідків дій» (0,844), «особистісно-ситуативна антиципація» (0,819), «автономія в ухваленні рішень» (0,813), «просторова антиципація» (0,606), «часова антиципація» (0,578), «загальний показник вольової організації особистості» (0,760), «самоконтроль» (0,735), «шкала самоконтролю» (0,718), «наполегливість» (0,654), «самостійність» (0,648), «рішучість» (0,627) та «організація діяльності» (0,604).

Змістовна інтерпретація першого фактору, що об'єднує показники когнітивного та вольового компонентів, емпірично засвідчує їх роль у формуванні проактивної поведінки майбутніх інженерів. Антиципація є «серцевиною» цього фактору. Показники антиципаційної спроможності, як загальної (0,874), так і специфічних її видів (просторової, часової, особистісно-ситуативної), мають високі факторні навантаження (коефіцієнти кореляції кожної із аналізованих змінних із кожним з виділених факторів). Зміст цього фактору свідчить про те, що випереджальне відображення орієнтує особистість на створення образу діяльності та її цільового результату. В якості основних функцій, що виконує антиципація виокремлюють адаптивну, когнітивну, комунікативну та регуляторну. У реальній діяльності майбутніх фахівців технічного профілю ці функції не існують відокремлено, вони вплітаються у виконання професійних завдань. Це дає змогу формулювати й усвідомлювати цілі діяльності, планувати й контролювати свої дії.

У складі факторної моделі проактивності майбутніх інженерів важливу роль відіграють метакогнітивні психічні процеси, зокрема, усвідомленість дій (0,844), прогнозування наслідків дій (0,844), автономія в ухваленні рішень (0,813), які посилюють одне одного та уможливають зміни й трансформацію об'єктивної реальності. Свобода думки здатна забезпечити інноваційність і прорив до нових можливостей, синтез усіх аспектів проблеми і передбачення її наслідків у майбутньому.

Загальний показник вольової організації особистості (0,760) також входить до складу цього фактору, сильнішому волевиявленню відповідає більша ступінь усвідомлення причин дії, тобто уявлення деякого бажаного цільового стану, що досягається за допомогою виконання конкретних дій. Високі факторні навантаження вольових характеристик, таких як «самоконтроль» (0,735), «шкала самоконтролю» (0,718), «наполегливість» (0,654), «самостійність» (0,648) і «рішучість» (0,627), «організація діяльності» (0,604) підкреслюють важливість внутрішнього контролю під час подолання перешкод і труднощів та створення нових можливостей.

Зміст першого фактору засвідчує наявність тісного взаємозв'язку між показниками когнітивного і вольового компонентів проактивності майбутніх інженерів. Високі факторні навантаження за такими показниками як антиципація, усвідомленість дій і прогнозування наслідків поведінки, створюють можливості для часово-просторового випередження власних дій та дій інших людей. Логіка необхідна для виявлення набору елементів системи взаємозв'язків

вирішуваної проблеми, для забезпечення системного переходу від цілей до варіантів рішення. Зафіксовані високі факторні навантаження за показниками вольового компоненту (самоконтроль, наполегливість та організація діяльності) підкреслюють значення внутрішньої дисципліни та рішучості для реалізації потенціалу проактивної поведінки. Виходячи з цього, фактор отримав назву – «від прогнозу до вчинку».

Резюмуючи вище викладене можна стверджувати, що саме поєднання антиципації та усвідомленості з самоконтролем, закладають основу для прогнозування перебігу ситуації, її контролю та трансформації, що робить таку синергію важливою для прояву проактивності в професійній діяльності майбутніх інженерів.

До складу другого фактору (10,17%) увійшли з високою вагою й однаковим для всіх змінних знаком показники локусу контролю: «шкала інтернальності у сфері здоров'я та хвороби» (0,812), «шкала інтернальності в галузі досягнень» (0,729), «шкала загальної інтернальності» (0,545). Зміст цього фактору емпірично засвідчує той факт, що від міри вираженості інтернального або екстернального локусу контролю значною мірою залежить і проактивність особистості. Майбутні фахівці технічного профілю з високою інтернальністю мають сформовані переконання, що більшість важливих ситуацій в їхньому житті є наслідком їхніх власних дій і що вони можуть ними управляти. Зважаючи на значущі факторні навантаження шкал, що утворили цей фактор, його можна ідентифікувати як «інтернальний контроль».

До складу третього фактору (7,74%) увійшли показники основного способу і механізму виходу системи психіки за власні межі, що детермінує пластичність й адаптивність особистості та забезпечує їй можливості саморозвитку і самодетермінації. Високі факторні навантаження за показниками «загальний рівень сформованості рефлексії» (0,881), «рефлексія теперішньої діяльності» (0,814), «ретроспективна рефлексія» (0,760) та «рефлексія спілкування і взаємодії із іншими людьми» (0,568) засвідчують роль універсального способу аналізу свідомості, адекватного самопізнання та свідомого контролю в подоланні власної системної обмеженості в постійному виході за свої власні межі. Перегляд, переосмислення та зміна зразків, еталонів, шаблонів власного мислення та діяльності є основою прояву проактивності. Рефлексивний механізм дозволяє особистості свідомо планувати, регулювати і контролювати своє мислення та діяльність [6, с.30]. Рефлексія як процес диференціюється на систему операційних засобів її реалізації, що відіграють потенційно важливу роль у розвитку та прояві проактивності тією мірою якою вони мають стратегічний характер і передбачають планування та оцінку діяльності. Враховуючи зміст факторних навантажень, цей фактор був ідентифікований як «діяльнісна рефлексія».

До складу четвертого фактору, що пояснює 7,28%, дисперсії ознак, увійшли із додатнім полюсом чотири показники афективно-мотиваційного компоненту проактивності. Категоризація даного

фактору дозволяє ідентифікувати його сутнісну основу зміст якої визначається важливістю розуміння, визнання та розвитку власної індивідуальності, що дозволяє майбутнім інженерам активно ініціювати зміни в ситуації або в самих себе. З найбільшою факторною вагою до складу четвертого фактору увійшли такі шкали: «саморозвиток» (0,845), «свобода вибору та відповідальність за нього» (0,731), «усвідомлення власної унікальності» (0,645) та «активність» (0,610). Якщо змістовно узагальнити характеристики емпіричних референтів суб'єктності, що увійшли до четвертого фактору, то можна виділити спільну для них особливість – особистісна орієнтованість на авторстві сценарію власного професійного розвитку та прийняття відповідальності за свої дії та вчинки. Ці характеристики вказують на бажання особистості активно впливати на перебіг подій і ситуацій, робити свідомий вибір і відповідати за наслідки своїх рішень а також розуміти свою унікальність і використовувати її для досягнення цілей. Таким чином, змістовно узагальнюючи психологічні змінні, що увійшли до четвертого фактору, визначаємо його як фактор «ціннісного ставлення до себе».

Зміст п'ятого фактору (5,52% сумарної дисперсії) задається такими шкалами: «інтернальність у сфері сімейних відносин» (0,753) і «розуміння та прийняття інших» (0,748). Узагальнюючи зміст психологічних шкал, що увійшли до п'ятого фактору, відмітимо їх характерну особливість – орієнтацію на відповідальність за власні вчинки в міжособистісних стосунках. Це означає не лише намагання зрозуміти позицію іншої людини, але й прийняти її такою якою вона є, без засудження чи спроби змінити її. Розуміння та прийняття інших є запорукою побудови ефективної роботи в команді та успішного вирішення складних професійних завдань. Виходячи з цього, фактор отримав назву «просоціальна спрямованість». З огляду на отримані результати упродовж проведеного дослідження можна стверджувати, що проактивна поведінка майбутніх інженерів передбачає не тільки ініціативність та активне реагування на виклики, а й здатність зрозуміти потреби та точку зору інших людей що є вкрай важливим для досягнення спільних цілей.

Шостий фактор виділений в ході факторизації масиву емпіричних даних, пояснюючи 4,73%, дисперсії ознак, формально визначається додатнім полюсом двох психологічних шкал – «самооцінка» (0,884) та «самосвідомість» (0,543). Категоризація фактору дозволяє ідентифікувати його сутнісну основу, що відображає емоційно-ціннісне ставлення майбутніх інженерів до себе, прийняття (самоповага) чи неприйняття (самозневага) себе як особистості. Самооцінка, складаючи ядро самосвідомості особистості, виконує регулятивну й захисну функції, впливає на поведінку і діяльність, на її взаємовідносини з іншими людьми. Відображуючи ступінь задоволення чи незадоволення собою, самооцінка створює основу для сприймання власного успіху чи

поразки, досягнення цілей. Підтверджено значимий тренд зростання показників вираженості шостого фактору із зростанням самооцінки, що може свідчити про детермінуючий характер впливу останньої на їх самосвідомість. Змістовно узагальнюючи психологічні змінні, що увійшли до шостого фактору, інтерпретуємо його як фактор «динамічних уявлень про себе та їх самооцінка».

Сьомий фактор виділений в ході факторизації масиву емпіричних даних, пояснюючи лише 3,84 %, дисперсії ознак, формально визначається додатнім полюсом однієї психологічної шкали – «рефлексія майбутньої діяльності» (0,745). Категоризація даного фактору дозволяє ідентифікувати його сутнісну основу, зміст якої визначається спрямованістю особистості на роздум про майбутню діяльність, уявлення про хід діяльності, планування, вибір найбільш ефективних способів, що конструюються на майбутнє. Цей фактор характеризує важливу роль рефлексії у забезпеченні не лише ретроспективного усвідомлення підстав вже досконалої діяльності, але й в актуалізації смислів, особистісних переоцінок, переінтерпретації власних можливостей в процесі проектування нової розумової та практичної діяльності. Враховуючи зміст факторного навантаження, цей фактор був ідентифікований як «проекування майбутнього».

Восьмий фактор виділений в ході факторизації масиву емпіричних даних, пояснюючи 3,01 %, дисперсії ознак, формально визначається додатнім полюсом однієї психологічної шкали – «шкала інтернальності в галузі міжособистісних відносин» (0,832). Категоризація восьмого фактору дозволяє ідентифікувати його сутнісну основу, яка в цілому змістовно відображає особистісну відповідальність за результати взаємодії з іншими людьми, що є важливою складовою проактивної позиції. Внутрішня локалізація контролю у сфері міжособистісних відносин є запорукою створення ефективних конструктивних стосунків де кожна сторона бере на себе ініціативу і відповідальність за досягнення позитивних результатів у співпраці [3, с. 48]. Цей фактор позначений як фактор «відповідальне ставлення до інших».

Перейдемо до змістової інтерпретації останнього компоненту факторної структури проактивності майбутніх фахівців технічного профілю – дев'ятого фактору. Даний фактор, пояснюючи доволі малий відсоток (3,01%) дисперсії ознак, відображає характеристики випробуваних, що змістовно визначаються додатнім полюсом однієї єдиної «шкали інтернальності в галузі виробничих відносин» (0,697). Категоризація даного фактору дозволяє ідентифікувати його сутнісну основу зміст якої відображає індивідуальні відмінності у способі сприйняття і трактування власної ролі в організаційних і виробничих процесах. Цей фактор характеризує таку особистісну властивість досліджуваних як відповідальність за результати своєї праці і був позначений нами як «відповідальне ставлення до діяльності».

Підводячи підсумки, зазначимо, що результати факторного аналізу дозволили побудувати дев'ятифакторну модель проактивності майбутніх фахівців технічного профілю, проте виявилось, що в жодному з виокремлених факторів не представлена мотиваційна тенденція. Мотивацію найчастіше визначають як будь-який внутрішній процес що спонукає людину до дії. Відсутність мотиваційної тенденції в структурі афективно-мотиваційного компонента проактивності майбутніх інженерів можна пояснити тим що за рахунок її актуалізації усі їх зусилля спрямовуються на запобігання помилок або негативних наслідків ніж на активне досягнення успіху чи досягнення високих результатів. Орієнтація на мотиваційну тенденцію «уникання невдачі» зумовлена страхом перед прорахунками, необхідністю виконання завдань з високою точністю або бажанням уникнути відповідальності за неуспіхи. Проактивність, як якість особистості, передбачає готовність діяти на випередження, брати ініціативу та знаходити способи покращення ситуації до того як виникне проблема. Майбутні фахівці технічного профілю, яким властива тенденція до уникання невдачі, виявляють обережність в ситуаціях, що вимагають ініціативи або нестандартних рішень. Вони можуть виявляти проактивність лише в тих випадках де ризики мінімальні або коли вони можуть гарантувати високий рівень контролю над

ситуацією. Це може обмежити їхню здатність до справжньої проактивної поведінки, що виключає готовність діяти на випередження навіть у непередбачуваних або складних ситуаціях.

З іншого боку, якщо така мотивація буде поєднуватися з високим рівнем професійної підготовки і чітким розумінням того як уникати помилок, це може призвести до обережної але ефективної проактивності. Інакше кажучи, майбутні інженери, котрим притаманна така мотиваційна тенденція, можуть бути виваженими і обережними у вияві ініціативи але здатними реалізувати проактивну поведінку в умовах, де їхній досвід і вміння допомагають мінімізувати ризики. Априорі, мотивація уникання невдачі може як обмежувати, так і сприяти проявам проактивності залежно від контексту та рівня професійної підготовки.

Висновки. За результатами факторного аналізу з'ясовано, що проактивність на емпіричному рівні характеризується дев'ятифакторною моделлю, що в сукупності описує близько 76,89% дисперсії даних у вибірці майбутніх фахівців технічного профілю. Побудована факторна модель проактивності майбутніх фахівців технічного профілю дозволила на емпіричному рівні здійснити реконструкцію якісної специфіки досліджуваного психологічного феномена, детально проаналізувати унікальну комбінаторику показників у складі когнітивного афективно-мотиваційного та вольового компонентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Волянюк А.М. Ресурсна модель проактивності особистості: теоретичні передумови і верифікація. *Науковий журнал Габітус*. Вип. 55, 2023. С. 155–160 DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.55.27>
2. Волянюк А.М. Феномен проактивності в зарубіжних дослідженнях. *Науковий журнал Габітус*. Вип. 53, 2023. С. 173–177. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.53.29>
3. Дмишко О. С. Детермінанти та психологічні особливості локусу контролю особистості. *Наука і освіта*. 2008. № 8-9. С. 47–51.
4. Климчук В.О. Факторний аналіз: використання у психологічних дослідженнях. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 8. С. 43–48.
5. Маскалева Л.А. Психолого-педагогічні умови розвитку рефлексивності майбутніх психологів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2019. 218 с.
6. Хомич І.С. Особистісні детермінанти розвитку суспільно значущої поведінки молодших школярів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ. 2021. 250 с.